

Sygn. akt I USKP 17/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 marca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z odwołania R. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.
o emeryturę pomostową,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 11 marca 2021 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 19 listopada 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w (...) do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w G. Ośrodek Zamiejscowy w R. wyrokiem z dnia 12 lipca 2018 r. oddalił odwołanie R. K. wniesione od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R. z 26 kwietnia 2016 r., odmawiającej ubezpieczonemu prawa do emerytury pomostowej, argumentując, że wnioskodawca po dniu 31

grudnia 2008 r. nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że ubezpieczony, urodzony 1 lutego 1956 r., w dniu 7 marca 2016 r. złożył wniosek o przyznanie prawa do emerytury pomostowej. Wnioskodawca udowodnił 29 lat, 4 miesiące i 22 dni ogólnego stażu pracy oraz 23 lata, 11 miesięcy i 29 dni pracy w warunkach szczególnych. Organ rentowy uwzględnił ubezpieczonemu do stażu pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 i 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS okres zatrudnienia w T. w K. od 2 listopada 1978 r. do 29 kwietnia 2005 r. Wnioskodawca rozwiązał stosunek pracy i nie jest członkiem OFE.

Ubezpieczony pracował w T. w K. od 2 listopada 1978 r. do 29 kwietnia 2005 r. na stanowisku montera łączności. W ramach tej pracy zajmował się organizacją i utrzymaniem sieci łączności na kolei, czyli przygotowaniem i montażem masztów radiowych, przygotowaniem i podłączaniem układu rezerwowego zasilania na wypadek zaniku napięcia sieciowego, przygotowaniem radiotelefonów do pracy. Do obowiązków monterów łączności i radiołączności należało: obsługa techniczna telekomunikacyjnych linii kablowych, obsługa techniczna kabli światłowodowych, urządzeń dyspozytorskich selektorowych, centralek dyspozycyjnych i aparatów telefonicznych, urządzeń łączności strażnicowej, urządzeń sygnalizacji teletechnicznej, urządzeń rozgłoszeniowych oraz urządzeń radiokomunikacji. Nieprawidłowe działanie powyższych urządzeń mogło spowodować awarię techniczną (wypadek kolejowy). Praca ubezpieczonego była pracą wymagającą szczególnej odpowiedzialności. Wykonywane przez niego czynności były realizowane bezpośrednio w czynnych urządzeniach (urządzenia telekomunikacji kolejowej - systemy i urządzenia kolejowej łączności przewodowej oraz kolejowych sieci radiotelefonicznych lub ich elementy) i na torach kolejowych. Pracy tej towarzyszyło ryzyko i stresy zawodowe wynikające z ciężącej odpowiedzialności za bezpieczeństwo innych ludzi oraz zagrożeń wypadkowych, w tym nawet zagrożeń życia.

Do obowiązków pracowników telekomunikacji kolejowej - w myśl obowiązujących w tym zakresie instrukcji - należała: obsługa techniczna - przeglądy,

konserwacje oraz naprawy urządzeń, ocena stanu technicznego urządzeń, dokonywanie przeglądów okresowych urządzeń telekomunikacji kolejowej, a także między innymi na przykład dokonywanie obchodu linii kablowej ziemnej, dwa razy w roku, wiosną i jesienią. W czasie takiego obchodu należało: wyciąć krzewy na linii kablowej, spowodować usunięcie wszelkiego rodzaju nasypów, kopców, dołów lub składowisk materiałów uniemożliwiających dostęp do ułożonego kabla, uzupełnić ziemią miejsca rozmyć i obsunąć gruntów na trasie linii kablowej, w miejscach stałego podmywania trasy kablowej wykonać odprowadzenia wody, sprawdzić i w miarę potrzeby poprawić umocowanie kabli na mostach, wiaduktach i w tunelach, uzupełnić podsypkę, poasfaltować kanały metalowe, a kanały drewniane posmarować środkami przeciwnilnymi, sprawdzić przejścia linii kablowej przez rowy, strumyki i rzeki, w razie potrzeby odkopać drogi kablowe na przestrzeni pozwalającej pogłębić przejścia, skontrolować stan umocowania brzegów rzeki w miejscach zejścia linii kablowej do wody oraz stan tablic ostrzegawczych i ich widoczność, spowodować usunięcie zauważonych usterek, itp.

Sąd Okręgowy wskazał, że zgodnie z § 4 ust. 3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43), do okresów zatrudnienia w szczególnych warunkach zalicza się okresy zatrudnienia na kolei w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin. W świetle tych przepisów, praca wykonywana przez ubezpieczonego w P. od 2 listopada 1978 r. była pracą o szczególnym charakterze, aż do wejścia w życie rozporządzenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 3 września 1999 r. w sprawie wykazu stanowisk bezpośrednio związanych z prowadzeniem ruchu na liniach kolejowych oraz warunków, jakie powinny spełniać osoby zatrudnione na tych stanowiskach oraz prowadzący pojazdy szynowe. W załączniku nr 1 do rozporządzenia nie wymieniono już stanowiska montera łączności, jako stanowiska bezpośrednio związanego z prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego na liniach kolejowych. Według Sądu Okręgowego, tylko pracownicy zatrudnieni bezpośrednio na stanowiskach wymienionych w załączniku do rozporządzenia (to jest: dyżurny ruchu, nastawniczy, zwrotniczy, kierownik pociągu, ustawiacz, manewrowy,

rewident taboru, automatyk, toromistrz, mostowniczy, dróżnik obchodowy, dróżnik przejazdowy, pomocnik maszynisty pojazdów trakcyjnych, maszynista pojazdów trakcyjnych, maszynista zakładowy, kierowca lokomotywy spalinowej o mocy do 300KM, maszynista wieloczynnościowych i ciężkich maszyn do kolejowych robót budowlanych i kolejowej sieci trakcyjnej) w dniu wejścia w życie rozporządzenia, po spełnieniu określonych warunków, nabywają prawo do uzyskania emerytury pomostowej. W załączniku do powyższego rozporządzenia nie wymieniono stanowiska montera łączności, jako stanowiska bezpośrednio związanego z prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego na liniach kolejowych, gdyż zatrudnienie na tym stanowisku nie jest pracą przy bezpośrednim sterowaniu procesami technicznymi mogącymi spowodować awarię techniczną z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego.

Sąd pierwszej instancji wywiódł, że w dniu 1 stycznia 2009 r. weszła w życie ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1924 ze zm., dalej jako ustawa o emeryturach pomostowych), która określa warunki nabywania prawa do emerytur przez pracowników wykonujących pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym. Zgodnie z art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych, prawo do emerytury pomostowej przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki: urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r., ma okres pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wynoszący co najmniej 15 lat, osiągnął wiek wynoszący co najmniej 60 lat dla mężczyzn, ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5 - 9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wynoszący co najmniej 25 lat dla mężczyzn, przed dniem 1 stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 (wykaz tych prac określa załącznik nr 1 do ustawy) oraz nastąpiło rozwiązanie z nim stosunku pracy. Jednocześnie zgodnie z art. 49 tej ustawy prawo do emerytury pomostowej przysługuje również osobie, która po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach

w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3, spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1-5 i 7, w dniu wejścia w życie ustawy miała wymagany w przepisach, o których mowa w pkt 2, okres pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3.

Sąd Okręgowy stwierdził, że R. K. urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r., osiągnął wiek 60 lat, posiada wymagany 25-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz 15 lat pracy w warunkach szczególnych, a nadto rozwiązał stosunek pracy, jednakże po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywał pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy. Praca wykonywana przez ubezpieczonego w spornym okresie w T. w K. nie została bowiem wymieniona w załączniku nr 1 czy też w załączniku nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych, zawierających wykazy prac w szczególnych warunkach i o szczególnym charakterze. Biegłego z zakresu bezpieczeństwa transportu kolejowego w sporządzonej opinii jednoznacznie stwierdził, że praca wykonywana przez wnioskodawcę nie stanowiła pracy przy bezpośrednim sterowaniu procesami technicznymi mogącymi spowodować awarię techniczną z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego, wymienionej w pkt 14 załącznika nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych, gdyż w załączniku nr 1 do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 16 sierpnia 2004 r. dotyczącym wykazu stanowisk bezpośrednio związanych z prowadzeniem ruchu kolejowego nie zostało wymienione stanowisko montera łączności.

Kierując się powyższymi przesłankami, Sąd pierwszej instancji uznał, że ubezpieczony nie spełnia warunku wskazanego w art. 4 w pkt 6 ustawy o emeryturach pomostowych, gdyż po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywał pracy w warunkach szczególnych ani o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy. Ubezpieczony nie spełnia też warunku z art. 49 ust. 3, albowiem w dniu wejścia w życie ustawy o emeryturach pomostowych nie legitymował się wymaganym okresem pracy w warunkach szczególnych lub o szczególnym charakterze, o jakich mowa w art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy.

Sąd Apelacyjny w (...) wyrokiem z dnia 19 listopada 2018 r. oddalił apelację ubezpieczonego od orzeczenia pierwszoinstancyjnego.

Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne i wnioski prawne Sądu Okręgowego. Przypomniął, że zaliczeniu do stażu pracy w szczególnym

charakterze podlegają prace wymienione pod pozycją nr 14 załącznika nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych, to jest prace przy bezpośrednim sterowaniu procesami technicznymi mogącymi spowodować awarię techniczną z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego.

W ustawie o emeryturach pomostowych nie zawarto definicji procesów technicznych, natomiast w najczęściej spotykanym znaczeniu termin "techniczny" oznacza "związany z obsługą maszyn i urządzeń". Ustawa o emeryturach pomostowych nie definiuje także pojęć poważnej awarii i bezpieczeństwa publicznego. Sąd drugiej instancji interpretując powyższy przepis, podkreślił, że w pierwszej kolejności należy rozróżnić prace przy bezpośrednim sterowaniu procesami technologicznymi i prace przy bezpośrednim sterowaniu procesami technicznymi. Posługując się definicją określoną w Uniwersalnym Słowniku Języka Polskiego (pod redakcją prof. Stanisława Dubisza, wydawnictwo PWN) wskazał, że przez pojęcie "techniki" rozumie się celowy, racjonalny, oparty na teorii sposób wykonywania jakichś czynności, posługiwania się czymś, określoną metodę; zaś "technologia" oznacza proces przetwarzania w sposób celowy i ekonomiczny dóbr naturalnych w dobra użyteczne (produkty), ciąg czynności produkcyjnych służących wytworzeniu danego produktu. Z kolei proces to nic innego, jak przebieg następujących po sobie i powiązanych przyczynowo określonych zmian, czynności, które stanowią stadia, etapy tego procesu, fazy rozwijania się czegoś. Z powyższego wynika, że każda "technologia", a ściślej proces technologiczny łączy się z określonymi czynnościami technicznymi. Wreszcie awaria techniczna - zgodnie z ustawą o stanie klęski żywiołowej - jest to gwałtowne, nieprzewidziane uszkodzenie lub zniszczenie obiektu budowlanego, urządzenia technicznego lub systemu urządzeń technicznych powodujące przerwę w ich używaniu lub utratę ich właściwości. Podstawowe awarie techniczne to między innymi awarie sieci energetycznych, które mogą być spowodowane nie tylko niesprzyjającymi warunkami pogodowymi, ale także nieumiejętnie prowadzonymi pracami remontowymi.

Zgodnie ze świadectwem pracy z dnia 29 kwietnia 2005 r. wystawionym przez T. Sp. z o.o. z siedzibą w W., Zakład T. w K. (stwierdzającym, że ubezpieczony w okresie od 2 listopada 1978 r. do 29 kwietnia 2005 r. wykonywał

prace w szczególnych warunkach), stanowisko pracy apelującego zostało zakwalifikowane do prac wymienionych w wykazie A Dział VIII pkt 20 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., w podgrupie łączność: montaż, konserwacja i remont linii kablowych oraz telefonicznych linii napowietrznych.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, należy podzielić sporządzoną w postępowaniu pierwszoinstancyjnym opinię biegłego z dziedziny bezpieczeństwa transportu kolejowego w zakresie warunków technicznych i organizacyjnych zapewniających bezpieczne prowadzenie ruchu kolejowego. Biegły w swojej opinii obszernie wyjaśnił konieczne do analizy przypadku pojęcia związane z łącznością. Telekomunikacja jest to technika nadawania, przesyłania i odbioru informacji na odległość z reguły za pośrednictwem sygnałów elektrycznych. Na sieci P. można rozróżnić następujące główne rodzaje łączności: łączność telefoniczną, łączność radiotelefoniczną, urządzenia rozgłaszania przewodowego, urządzenia informacyjne i telewizyjne. Telefoniczna przewodowa łączność ruchowa zapowiadawcza służy do bezpośredniego porozumiewania się dyżurnych ruchu sąsiednich posterunków zapowiadawczych, tj. zapowiadania pociągów (zgłaszania ich odjazdu, przyjazdu lub informacji mających wpływ na bezpieczeństwo ludzi i taboru kolejowego). Łączność zapowiadawcza zapewnia bezpieczeństwo prowadzenia ruchu w przypadku braku lub awarii urządzeń sterowania ruchem kolejowym (srk). Łączność zapowiadawcza musi umożliwiać połączenia wyłącznie między sąsiednimi posterunkami zapowiadawczymi i znajdującymi się pomiędzy nimi posterunkami odstępowymi, pomocniczymi i osłonnymi. Łączność ruchowa (telekomunikacja kolejowa) jest to łączność bezpośrednio służąca zapewnieniu bezpiecznego i sprawnego prowadzenia ruchu kolejowego. Łącze (kanał) droga przeznaczona do transmisji sygnałów elektrycznych (w przypadku "kanału" w jednym kierunku), odseparowana jest od wszelkich innych podobnych dróg, zawarta między punktem powstania (źródłem) tego sygnału a punktem lub punktami jego przeznaczenia (ujściem). W łączności telefonicznej kolejowej wyróżnia się sieć ogóloeksploatacyjną umożliwiającą porozumiewanie się wszystkich służb kolejowych na terenie całej sieci kolejowej kraju oraz na określonych (ograniczonych) zasadach z sieciami telekomunikacji publicznej. Drugi

typ łączności telefonicznej to łączność ruchowa, która jest jedną z najważniejszych rodzajów łączności na sieci kolejowej, gdyż umożliwia porozumiewanie się pracowników służby ruchu w celu zapewnienia sprawnego i bezpiecznego prowadzenia pociągów. Łączność ruchowa dzieli się na: (-) zapowiadawczą, która wykorzystywana jest do zapowiadania pociągów, a więc wymiany informacji dotyczących ruchu pociągów pomiędzy dwoma kolejnymi posterunkami zapowiadawczymi; dyżurny ruchu wyprawiający pociąg wywołuje sąsiedni posterunek ruchu, do którego wysyła pociąg i w bezpośrednim kontakcie telefonicznym z dyżurnym ruchu tego posterunku uzgadnia przebieg pociągu; (-) strażnicową, która służy do porozumiewania się dyżurnych ruchu z dróźnikami przejazdowymi obsługującymi przejazdy kolejowo-drogowe; dyżurny ruchu z posterunku zapowiadawczego informuje posterunek dróźnika o nadjeżdżającego pociągu poprzez przesłanie odpowiednich sygnałów akustycznych; (-) stacyjną, która występuje tylko na terenie stacji i służy do porozumiewania się personelu, który jest związany z pracą stacyjną; centralnym punktem sieci stacyjnej jest dyżurny ruchu dysponujący, który przy jej pomocy może łączyć się z innymi posterunkami stacyjnymi, jednostkami technicznej obsługi pociągów itp. Wreszcie łączność radiotelefoniczna, to łączność bezprzewodowa umożliwiająca porozumiewanie się na odległość pomiędzy obiektami stacjonarnymi (np. posterunki ruchu - dyżurny ruchu) a obiektami ruchomymi (np. maszynista lokomotywy prowadzącej pociąg), jak również między sobą.

Do obowiązków pracowników telekomunikacji kolejowej należała: obsługa techniczna - przeglądy, konserwacje oraz naprawy urządzeń, ocena stanu technicznego urządzeń, dokonywanie przeglądów okresowych urządzeń telekomunikacji kolejowej, a także między innymi dokonywanie obchodu linii kablowej ziemnej (dwa razy w roku, wiosną i jesienią). W czasie takiego obchodu należało: 1) wyciąć krzewy na linii kablowej, 2) spowodować usunięcie wszelkiego rodzaju nasypów, kopców, dołów lub składowisk materiałów uniemożliwiających dostęp do ułożonego kabla, 3) uzupełnić ziemią miejsca rozmyć i obsunąć gruntów na trasie linii kablowej, 4) w miejscach stałego podmywania trasy kablowej wykonać odprowadzenia wody, 5) sprawdzić i w miarę potrzeby poprawić umocowanie kabli na mostach, wiaduktach i w tunelach, uzupełnić podsypkę, poasfaltować kanały

metalowe, a kanały drewniane posmarować środkami przeciwnilnymi, 6) sprawdzić przejścia linii kablowej przez rowy, strumyki i rzeki, a w razie potrzeby odkopać drogi kablowe na przestrzeni pozwalającej pogłębić przejścia, skontrolować stan umocowania brzegów rzeki w miejscach zejścia linii kablowej do wody oraz stan tablic ostrzegawczych i ich widoczność, spowodować usunięcie zauważonych usterek, itp.

Sąd odwoławczy podzielił stanowisko wyrażone przez biegłego, że obowiązujące na P. przepisy Instrukcji S-I - o służbowych badaniach lekarskich, profilaktycznej opiece zdrowotnej i orzekaniu o zdolności do pracy pracowników P., określają predyspozycje psychofizyczne i zdrowotne pracowników kolejowych, stawiając szczególnie wysokie wymagania na stanowiskach pracy związanych bezpośrednio z ruchem kolejowym i utrzymaniem urządzeń; jednocześnie przepisy te określają zagrożenia i szkodliwe czynniki, na jakie narażeni są pracownicy na tych stanowiskach. Do stanowisk, gdzie czynniki te występują, należą między innymi stanowiska monterów urządzeń łączności i radiołączności kolejowej i innych; na stanowiskach tych występuje jednocześnie wiele szkodliwych czynników określanych jako mechanizmy patologiczne, mające wpływ na czas aktywności zawodowej, a co za tym idzie - przyczyniających się do wcześniejszego zakończenia aktywności zawodowej. W konsekwencji tego, zgodnie z Instrukcją S-I praca ubezpieczonego z dniem zatrudnienia wymagała szczególnej sprawności psychofizycznej tam, gdzie pracownik zajmujący stanowisko monter telekomunikacji, zatrudniony przy urządzeniach łączności, wykonuje pracę na stanowisku nr R36, gdzie litera R oznacza stanowisko pracy bezpośrednio związane z ruchem pociągów.

Według Sadu Apelacyjnego, do określenia pozycji ubezpieczonego w wykazie stanowisk koniecznym było sięgnięcie do powołanego wykazu stanowisk bezpośrednio związanych z prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego oraz prowadzących pojazdy kolejowe, stanowiącego załącznik do rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 16 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu stanowisk bezpośrednio związanych z prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego i warunków, jakie powinny spełniać osoby zatrudnione na tych stanowiskach oraz prowadzący pojazdy kolejowe(Dz.U. Nr 212, poz. 2152 ze zm.). W wykazie tym nie

wymieniono stanowiska ubezpieczonego. Nie figuruje ono również w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 30 grudnia 2014 r. w sprawie pracowników zatrudnionych na stanowiskach bezpośrednio związanych z prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego oraz z prowadzeniem określonych rodzajów pojazdów kolejowych (Dz.U. z 2015 r., poz. 46). Stanowiska montera łączności, jako stanowiska bezpośrednio związanego z prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego na liniach kolejowych, nie wymieniono też w rozporządzeniu Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 3 września 1999 r. w sprawie wykazu stanowisk bezpośrednio związanych z prowadzeniem ruchu na liniach kolejowych oraz warunków, jakie powinny spełniać osoby zatrudnione na tych stanowiskach oraz prowadzący pojazdy szynowe określa stanowiska pracy bezpośrednio związane z prowadzeniem ruchu kolejowego oraz warunki, jakie powinny spełniać zatrudnieni na tych stanowiskach pracy i zasady oceny zdolności fizycznych i psychicznych tych pracowników.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, ustawodawca położył szczególny akcent na wykonywanie prac przy bezpośrednim sterowaniu procesami technicznymi. Stąd też, skoro stanowisko ubezpieczonego zostało określone symbolem R36 (czyli jako bezpośrednio związane z ruchem pociągów), to prawidłowo Sąd pierwszej instancji odniósł swoją ocenę do wykazu stanowisk w powołanym rozporządzeniu. Tym samym zasadnie ocenił, że ubezpieczony nie spełniał warunku wymienionego w art. 49 pkt 3 ustawy o emeryturach pomostowych.

W wywiedzionej od powyższego wyroku skardze kasacyjnej wnioskodawca zarzucił naruszenie: (-) art. 3 ust. 3 ustawy o emeryturach pomostowych w związku z pkt 14 załącznika nr 2 „Wykaz prac o szczególnym charakterze” do tejże ustawy, przez wadliwą wykładnię polegającą na uznaniu, że zakwalifikowanie prac jako prac przy bezpośrednim sterowaniu procesami technicznymi mogącymi spowodować awarię techniczną z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego (pkt 14) wymaga dodatkowo zakwalifikowania tych prac w listach stanowisk wymienionych w rozporządzeniach wydanych do innych ustaw (rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 16 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu stanowisk bezpośrednio związanych z prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego i warunków, jakie powinny spełniać osoby zatrudnione na tych

stanowiskach oraz prowadzący pojazdy kolejowe; rozporządzeniu Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 30 grudnia 2014 r. w sprawie pracowników zatrudnionych na stanowiskach bezpośrednio związanych z prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego oraz z prowadzeniem określonych rodzajów pojazdów kolejowych; rozporządzeniu Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 3 września 1999 r. w sprawie wykazu stanowisk bezpośrednio związanych z prowadzeniem ruchu na liniach kolejowych oraz warunków, jakie powinny spełniać osoby zatrudnione na tych stanowiskach oraz prowadzące pojazdy szynowe), które są aktami rangi podstawowej i nie mogą wpływać na kwestie zabezpieczenia społecznego, regulowane przez prawo ubezpieczeń społecznych i decydować o prawie obywatela do emerytury; (-) art. 4 w związku z art. 49 ust. 3 ustawy o emeryturach pomostowych, przez wadliwe niezastosowanie i nieprzyznanie ubezpieczonemu prawa do emerytury pomostowej, w sytuacji gdy skarżący spełnił wszystkie warunki jej przyznania, bowiem: wykonywał prace wymagające szczególnej odpowiedzialności oraz szczególnej sprawności psychofizycznej, których możliwość należytego wykonywania w sposób niezagrożący bezpieczeństwu publicznemu, w tym zdrowiu i życiu innych osób, zmniejsza się przed osiągnięciem wieku emerytalnego na skutek pogorszenia sprawności psychofizycznej związanego z procesem starzenia się, a także wykonywał pracę odpowiadającą pozycji 14 załącznika nr 2, bowiem pracował przy bezpośrednim sterowaniu (dostrajał i odpowiadał za właściwe działanie wszystkich urządzeń) procesami technicznymi (łącznie na kolei), mogącymi spowodować awarię techniczną (np. niedziałający przycisk radiostop w radiotelefonie spowoduje niemożność zatrzymania ruchu pociągów w promieniu kilku kilometrów) z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego (np. brak zatrzymania ruchu pociągów może spowodować zderzenie pociągów jadących jednym torem); (-) załącznika nr 1 do rozporządzenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 3 września 1999 r. w sprawie wykazu stanowisk bezpośrednio związanych z prowadzeniem ruchu na liniach kolejowych oraz warunków, jakie powinny spełniać osoby zatrudnione na tych stanowiskach oraz prowadzący pojazdy szynowe, rozporządzenia Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 30 grudnia 2014 r. w sprawie pracowników zatrudnionych na stanowiskach bezpośrednio związanych z

prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego oraz z prowadzeniem określonych rodzajów pojazdów kolejowych oraz rozporządzenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 3 września 1999 r. w sprawie wykazu stanowisk bezpośrednio związanych z prowadzeniem ruchu na liniach kolejowych oraz warunków, jakie powinny spełniać osoby zatrudnione na tych stanowiskach oraz prowadzące pojazdy szynowe, przez ich wadliwe zastosowanie w niniejszej sprawie, w sytuacji gdy ubezpieczony domaga się przyznania prawa do emerytury w oparciu o ustawę z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych, która w absolutnie żadnym miejscu nie odsyła do wskazanych wyżej rozporządzeń, a pracę ubezpieczonego należało zakwalifikować do jednej z pozycji załączników do ustawy o emeryturach pomostowych, a nie do jednej z pozycji stanowisk wymienionych w tych rozporządzeniach.

Wskazując na powyższe, skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i przyznanie ubezpieczonemu prawa do emerytury pomostowej oraz zasądzenie od organu rentowego na jego rzecz zwrotu kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie.

Na wstępie rozważań warto przypomnieć, że emerytury pomostowe zapowiedziane w art. 24 ust. 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (aktualnie(jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 291; dalej jako ustawa o emeryturach i rentach z FUS lub ustawa emerytalna), zostały wprowadzone do systemu ubezpieczeń społecznych przez ustawę z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 1924; dalej jako ustawa o emeryturach pomostowych lub ustawa) i dotyczą ubezpieczonych (urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r.) zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Zastąpiły one emerytury w niższym wieku przyznawane na podstawie ustawy o emeryturach i rentach z FUS pracownikom zatrudnionym w szczególnych warunkach pracy lub w szczególnym charakterze. Cechą charakterystyczną emerytur pomostowych jest ich przejściowy charakter, zgodnie bowiem z art. 16 ustawy, prawo do tego świadczenia ustaje nie

tylko z dniem śmierci uprawnionego, ale również z dniem poprzedzającym dzień nabycia prawa do emerytury, z dniem osiągnięcia przez uprawnionego wieku 60 lat w przypadku kobiet i 65 lat w przypadku mężczyzn, jeżeli uprawniony nie ma prawa do emerytury ustalonego decyzją organu rentowego (por. I. Jędrasik - Jankowska, K. Jankowska, Prawo do emerytury - komentarz do ustaw z orzecznictwem, Warszawa 2011, s. 34 i następne). Z uwag tych płynie wniosek o odrębnym charakterze obu tych świadczeń (emerytur w niższym wieku i emerytur pomostowych), przy czym trzeba wskazać, że nie wszyscy uprawnieni do emerytur w niższym wieku z uwagi na pracę w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS, nabyliby obecnie prawo do emerytur pomostowych.

Celem ustawy o emeryturach pomostowych jest ograniczenie kręgu uprawnionych do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62 i z dnia 4 września 2012 r., I UK 164/12, OSNP 2013 nr 15-16, poz. 185, uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 marca 2010 r., K 17/09, OTK-A 2010 nr 3, poz. 21 oraz uzasadnienie projektu ustawy, Sejm RP VI kadencji, nr druku 1070).

Geneza i ogólna charakterystyka emerytur pomostowych została przedstawiona przez Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 16 marca 2010 r., K 17/09 (OTK-A 2011 nr 3, poz. 21) oraz w późniejszych orzeczeniach (wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 listopada 2010 r., K 27/09, OTK-A 2010 nr 9, poz. 109 oraz z dnia 3 marca 2011 r., K 23/09, OTKA - 2011 nr 2, poz. 8). Trybunał zwrócił uwagę, że ważną okolicznością, która wpłynęła na uchwalenie ustawy o emeryturach pomostowych, było wygaszanie dotychczasowych zasad przechodzenia na emeryturę w obniżonym wieku emerytalnym przez osoby pracujące w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS. A zatem celem ustawy pomostowej, w obliczu niekorzystnych trendów demograficznych, było przede wszystkim przejście z systemu, w którym istniały szerokie możliwości przechodzenia na emeryturę, do systemu, w którym takie uprawnienia poddane będą likwidacji. Na konieczność ograniczenia kręgu osób

uprawnionych do emerytury w obniżonym wieku Trybunał Konstytucyjny wskazywał już w wyroku z dnia 20 maja 2008 r., SK 9/07 (OTK - A 2008 nr 4, poz. 60), podnosząc, że konieczne jest zweryfikowanie przesłanek, którymi kierował się prawodawca w 1983 r. przy konstruowaniu preferencyjnych rozwiązań skracania wieku emerytalnego. Demokratyczne przemiany społeczno-gospodarcze spowodowały, że ubezpieczenie społeczne powinno przestać być wykorzystywane jako instrument rozwiązywania problemów na rynku pracy. Stąd emerytury pomostowe, choć są świadczeniami emerytalnymi, różnią się od "zwykłych" emerytur wypłacanych na podstawie ustawy emerytalnej osobom, które osiągnęły powszechny wiek emerytalny. Wśród najważniejszych odrębności należy wymienić: (-) obniżony o co najmniej 5 lat wiek emerytalny w porównaniu do zwykłego wieku emerytalnego (art. 4 pkt 3 ustawy o emeryturach pomostowych i art. 24 ust. 1 ustawy emerytalnej); (-) dodatkowy wymóg stażu co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (art. 4 pkt 5 ustawy o emeryturach pomostowych), zdefiniowanych w art. 3 ust. 1-3 ustawy i wyszczególnionych w załącznikach nr 1 i 2 do tego aktu; (-) okresowość (emerytury pomostowe są wypłacane tylko w okresie przejściowym, do osiągnięcia przez uprawnionego powszechnego wieku emerytalnego, kiedy to nabywa on prawo do zwykłej emerytury); (-) wygasający charakter (warunkiem uzyskania emerytury pomostowej jest wykonywanie pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze przed 1 stycznia 1999 r.); (-) odrębne źródło finansowania (środki na emerytury pomostowe nie pochodzą z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, a więc ze zwykłych składek na ubezpieczenie emerytalne, lecz z odrębnego Funduszu Emerytur Pomostowych). W powołanych wyrokach Trybunał Konstytucyjny nie stwierdził niezgodności przepisów ustawy o emeryturach pomostowych z ustawą zasadniczą.

Pojęcie pracy w szczególnych warunkach i o szczególnym charakterze zdefiniowano w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. W ust. 7 tego artykułu wskazano jednocześnie, że za pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze uważa się również osoby wykonujące przed dniem wejścia w życie ustawy (a więc przed 1 stycznia 2009 r.) prace w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art.

3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Prace w szczególnych warunkach uprawniające do emerytury pomostowej zostały określone w ustawie o emeryturach pomostowych przez: 1) definicję zawartą w art. 3 ust. 1 tej ustawy, 2) wyliczenie czynników ryzyka związanych z poszczególnymi rodzajami prac w szczególnych warunkach determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, zawarte w art. 3 ust. 2 oraz 3) wykaz takich prac zawarty w załączniku nr 1 do ustawy.

Prace o szczególnym charakterze zdefiniowano w art. 3 ust. 3 ustawy i wyliczono w załączniku nr 2 do tego aktu. Stosownie do definicji zawartej w art. 3 ust. 1 ustawy o emeryturach pomostowych, prace w szczególnych warunkach to prace związane z czynnikami ryzyka, mogące z wiekiem z dużym prawdopodobieństwem spowodować trwale uszkodzenie zdrowia, wykonywane w szczególnych warunkach środowiska pracy, determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, stawiające przed pracownikami - mimo zastosowania środków profilaktyki technicznej, organizacyjnej i medycznej - wymagania przekraczające poziom ich możliwości, ograniczony w wyniku procesu starzenia się jeszcze przed osiągnięciem wieku emerytalnego, w stopniu utrudniającym ich pracę na dotychczasowym stanowisku. dopełnieniem definicji zawartej w art. 3 ust. 1 ustawy jest wyliczenie rodzajów prac wykonywanych w szczególnych warunkach determinowanych siłami natury lub procesami technologicznymi, z którymi związane są wspomniane czynniki ryzyka. Do pierwszej kategorii należą prace wykonywane pod ziemią, na wodzie, pod wodą i w powietrzu. Do drugiej - prace wykonywane w warunkach gorącego i zimnego mikroklimatu, bardzo ciężkie prace fizyczne, prace w warunkach podwyższonego ciśnienia atmosferycznego i ciężkie prace fizyczne związane z bardzo dużym obciążeniem statycznym wynikającym z konieczności pracy w wymuszonej, niezmienniej pozycji ciała. Przepis art. 3 ust. 1 ustawy odsyła wreszcie do wykazu prac w szczególnych warunkach stanowiącego załącznik nr 1 do ustawy.

W orzecznictwie sądów administracyjnych trafnie przyjmuje się, że wykaz prac określonych w art. 3 ust. 1 i 3 jest zamknięty i nie podlega uzupełnieniu, co oznacza, że cech pracy "o szczególnym charakterze" lub "w szczególnych warunkach" nie mogą posiadać inne prace, choćby sposób ich wykonywania i ich

jakość mogły obniżyć się z wiekiem (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z dnia 29 czerwca 2011 r., IV SA/Po 335/11, LEX nr 863891). W orzecnictwie tym słusznie również zauważono, że porównanie definicji ustawowych, jak również katalogów prac zaliczanych do prac w szczególnych warunkach oraz prac o szczególnym charakterze, pozwala na stwierdzenie, że o ile w pierwszym przypadku możliwość przejścia na wcześniejszą emeryturę uzasadniona jest bardziej względami interesu indywidualnego pracownika, który wykonuje pracę w warunkach szczególnie negatywnie wpływających na stan jego zdrowia, o tyle w przypadku prac o szczególnym charakterze definicja kładzie nacisk na szczególną odpowiedzialność pracownika, związaną z wykonywanymi czynnościami. W tym zatem przypadku dominującą rolę odgrywa raczej czynnik interesu publicznego - ochrony innych osób przed niebezpieczeństwem związanym z faktem, że pracownik, który wykonuje te szczególnie odpowiedzialne czynności może nie mieć już należytej sprawności psychofizycznej, ze względu na jej naturalne obniżenie podyktowane wiekiem (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Lublinie z dnia 18 listopada 2010 r., III SA/Lu 243/10, LEX nr 653544).

Zgodnie z art. 3 ust. 4 ustawy o emeryturach pomostowych, za pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach uważa się pracowników wykonujących po dniu wejścia w życie ustawy, w pełnym wymiarze czasu pracy, prace, o których mowa w ust. 1. Powołany przepis zawiera dodatkowe kryterium, którego spełnienie pozwala na uznanie danego rodzaju prac za prace w szczególnych warunkach. Jest to wymóg związany z czasem narażenia pracownika na wpływ czynników ryzyka wymienionych w art. 3 ust. 1. ustawy o emeryturach pomostowych. W art. 3 ust. 4 ustawy nie chodzi więc o wymiar czasu pracy określony w umowie o pracę, lecz o wymiar czasu pracy faktycznie wykonywanej w narażeniu na czynniki ryzyka, które powodują, że dane prace są pracami wykonywanymi w szczególnych warunkach. Dlatego też dla uznania, że praca jest wykonywana w szczególnych warunkach, nie wystarcza określenie w umowie o pracę, że pracownik został zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na konkretnym stanowisku, z zajmowaniem którego związana jest jedynie (potencjalna) konieczność wykonywania prac wymienionych w wykazie prac w szczególnych

warunkach, stanowiącym załącznik nr 1 do ustawy o emeryturach pomostowych, ale niezbędne jest, aby prace takie rzeczywiście wykonywał w pełnym wymiarze czasu pracy, to jest codziennie i przez całą przewidzianą dla niego dniówkę roboczą. Za takim rozumieniem użytego w art. 3 ust. 4 ustawy o emeryturach pomostowych pojęcia "w pełnym wymiarze czasu pracy" przemawia w szczególności to, że ustawodawca związał go z - również użytym w tym przepisie - sformułowaniem "pracowników wykonujących", co jednoznacznie wskazuje, iż ów pełny wymiar czasu pracy nie wynika z samego tylko faktu zatrudnienia na określonym stanowisku w pełnym wymiarze czasu pracy, lecz jest związany z rzeczywistym "wykonywaniem" prac, o których mowa w ust. 1, w takim właśnie wymiarze czasu pracy. W pełni uprawnione jest zatem odwołanie się w omawianym zakresie do utrwalonej wykładni podobnych pojęć użytych w § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm.), w myśl której praca w szczególnych warunkach, to praca wykonywana stale (codziennie) i w pełnym wymiarze czasu pracy (przez 8 godzin dziennie, jeżeli pracownika obowiązuje taki wymiar czasu pracy) w warunkach pozwalających na uznanie jej za jeden z rodzajów pracy wymienionych w wykazie stanowiącym załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 15 grudnia 1997 r., II UKN 417/97 OSNAPIUS 1998 nr 21, poz. 638; z dnia 19 maja 2011 r., III UK 174/2010 LexPolonica nr 4363503 i z dnia 8 czerwca 2011 r., I UK 393/2010 LexPolonica nr 3875735).

Zgodnie z art. 4 ustawy, prawo do emerytury pomostowej, z uwzględnieniem art. 5-12, przysługuje pracownikowi, który spełnia łącznie następujące warunki: 1) urodził się po dniu 31 grudnia 1948 r.; 2) ma okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze wynoszący, co najmniej 15 lat; 3) osiągnął wiek wynoszący co najmniej 55 lat dla kobiet i co najmniej 60 lat dla mężczyzn; 4) ma okres składkowy i nieskładkowy, ustalony na zasadach określonych w art. 5-9 i art. 11 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, wynoszący, co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn; 5) przed dniem 1

stycznia 1999 r. wykonywał prace w szczególnych warunkach lub prace w szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy lub art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS; 6) po dniu 31 grudnia 2008 r. wykonywał pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3; 7) nastąpiło z nim rozwiązanie stosunku pracy.

Wprawdzie przy nabywaniu prawa do emerytury pomostowej na podstawie art. 4 ustawy uwzględnieniu podlegają przypadające przed dniem 1 stycznia 2009 r. okresy pracy w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 i art. 33 ustawy emerytalnej, jednakże dotyczy to wyłącznie sytuacji spełnienia przez ubezpieczonego wszystkich pozostałych przesłanek określonych w art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych. Inaczej rzecz ujmując, osobom wykonującym przed dniem wejścia w życie tej ustawy prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych lub art. 32 i art. 33 ustawy emerytalnej), uwzględnia się do dnia 1 stycznia 2009 r. okresy zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu przepisów rozporządzenia Rady Ministrów z 1983 r., pod warunkiem, że wykonywały one po dniu 31 grudnia 2008 r. pracę w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Możliwość ta jest natomiast wyłączona w stosunku do osób, które takiej pracy po wskazanej dacie nie wykonywały, a w rezultacie nie spełniają warunku określonego w art. 4 pkt 6 tej ustawy. Z powołanych przepisów wypływa wniosek, że jakkolwiek w świetle art. 4 pkt 2 i 5 w związku z art. 3 ust. 7 ustawy o emeryturach pomostowych, do wymaganego stażu przypadającego przed dniem wejścia w życie tego aktu, tj. przed 1 stycznia 2009 r., wlicza się okresy pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu zarówno art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy, jak i art. 32 i art. 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, to właściwego ograniczenia do zamierzonego przez ustawodawcę kręgu osób uprawnionych do emerytury pomostowej dokonuje konieczność ziszczenia się przesłanki z art. 4 pkt 6. Wymaganie to spełnia zasadniczą funkcję eliminacyjną, ograniczając ostatecznie prawo do emerytury pomostowej do kręgu osób wykonujących pracę kwalifikowaną jako szczególną w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. W tym kierunku wypowiedział się także

Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 stycznia 2013 r., I UK 448/12 (LEX nr 1396383), stwierdzając, że z wykładni art. 4 ustawy o emeryturach pomostowych wynika, iż dla zaliczenia do stażu pracy w szczególnych warunkach zatrudnienia w takich warunkach w okresie od 1 stycznia 1999 r. do 31 grudnia 2008 r. wymagane jest, aby co najmniej jeden miesiąc takiego zatrudnienia przypadał po dniu 31 grudnia 2008 r.

Możliwość uzyskania emerytury pomostowej przez osoby niespełniające warunku z art. 4 pkt 6 przewiduje art. 49 ustawy, według którego, prawo do emerytury pomostowej przysługuje również osobie, która: 1) po dniu 31 grudnia 2008 r. nie wykonywała pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3; 2) spełnia warunki określone w art. 4 pkt 1 - 5 i 7 i art. 5-12; 3) w dniu wejścia w życie ustawy miała wymagany w przepisach, o których mowa w pkt 2, okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3.

Przepis art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych zmienia wymagania konieczne do uzyskania emerytury pomostowej dla osób niespełniających warunku z art. 4 pkt 6 ustawy, zwalniając je z konieczności wykonywania po dniu 31 grudnia 2008 r. pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy, jednakże wprowadza w to miejsce wymaganie, aby ubiegający się o przedmiotowe świadczenie spełniał w dniu wejścia w życie ustawy (1 stycznia 2009 r.) warunek posiadania co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3. Warunek ten został jasno wyrażony, wynika wprost z literalnego brzmienia art. 49 pkt 3 ustawy i jest zgodny z jej celem. W judykaturze przyjmuje się zatem, że w świetle tego przepisu nie ma podstaw prawnych do przyznania emerytury pomostowej ubezpieczonemu, którego dotychczasowy okres pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze nie może być kwalifikowany jako okres pracy w warunkach szczególnych lub pracy o szczególnym charakterze w rozumieniu dziś obowiązujących przepisów (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 13 marca 2012 r., II UK 164/11, OSNP 2013 nr 5-6, poz. 62; z dnia 4 września 2012 r., I UK 164/12, OSNP 2013 nr 15-16, poz. 185; z dnia 22 lipca 2013 r., III UK 106/12, LEX nr 1555688; z dnia 4 grudnia 2013 r., II UK

159/13, LEX nr 1405231; z dnia 25 października 2016 r., II UK 373/15, LEX nr 217708).

Podobne stanowisko w kwestii wykładni art. 49 zostało zaprezentowane w doktrynie prawa (zob. M. Zieleniecki: Emerytura pomostowa w nowym systemie emerytalnym, Gdańsk 2011, szczególnie s. 244 i 248). Należy dodać, że przyjęcie wykładni art. 49 ustawy o emeryturach pomostowych, według której pkt 3 tego przepisu nie ogranicza pojęcia pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze do prac wskazanych w art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy, prowadziłoby do wniosku, że emeryturę pomostową może uzyskać każdy, pod warunkiem niewykonywania takiej pracy po 31 grudnia 2008 r., nawet gdy ma okres co najmniej 15 pracy w warunkach szczególnych lub w szczególnym charakterze spełniającej jedynie wymagania dla tego rodzaju prac z art. 32 lub 33 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a niebędących pracami wskazanymi w art. 3 ust. 1 i 3 ustawy o emeryturach pomostowych. W rezultacie należy uznać, że określenie "okres pracy w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze, w rozumieniu art. 3 ust. 1 i 3" zawarte w art. 49 pkt 3 ustawy o emeryturach pomostowych, oznacza okres pracy wskazany w art. 3 ust. 1 i 3 tej ustawy bez wliczania do niego okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w rozumieniu art. 32 i art. 33 ustawy emeryturach i rentach z FUS.

Istota niniejszego sporu sprowadza się do pytania o możliwość zakwalifikowania okresu zatrudnienia ubezpieczonego R. K. w T. w K. od 2 listopada 1978 r. do 29 kwietnia 2005 r. na stanowisku montera łączności, jako okresu pracy o szczególnym charakterze, o jakiej mowa pod pozycją 14 wykazu stanowiącego załącznik nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych. Po pozycją tą wymienione są prace przy bezpośrednim sterowaniu procesami technicznymi mogącymi spowodować awarię techniczną z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego. Warto podkreślić, że ustawodawca nie wskazał pod tą pozycją konkretnego stanowiska lub stanowisk, jak uczynił to pod innymi pozycjami wykazu, lecz posłużył się opisową metodą scharakteryzowania pracy uprawniającej do emerytury pomostowej. W przypadku jakichkolwiek wątpliwości co do możliwości zaliczenia danego stanowiska do prac wymienionych pod tą (podobnie zresztą jak i każdą inną) pozycją załącznika, należy mieć na względzie,

że sam załącznik stanowi uzupełnienie i skonkretyzowanie definicji pracy o szczególnym charakterze, zamieszczonej w art. 3 ust. 3 ustawy o emeryturach pomostowych. Trzeba zatem rozważyć, czy wykonywana przez wnioskodawcę praca, mogąca podlegać kwalifikacji pod którąś z pozycji załącznika nr 2 do ustawy, odznacza się przymiotami wymienionymi w tejże definicji, to jest czy praca ta wymaga szczególnej odpowiedzialności oraz szczególnej sprawności psychofizycznej, a możliwość jej należytego wykonywania w sposób niezagrożający bezpieczeństwu publicznemu, w tym zdrowiu lub życiu innych osób, zmniejsza się przed osiągnięciem wieku emerytalnego na skutek pogorszenia sprawności psychofizycznej, związanego z procesem starzenia się.

Wypada zauważyć, że w ustawie o emeryturach pomostowych nie zawarto definicji żadnego z terminów, jakimi ustawodawca posłużył się, konstruując pojęcie pracy o szczególnym charakterze wymienionej pod pozycją 14 załącznika nr 2 do tej ustawy. Jak słusznie skonstatował skarżący, mimo wyjaśnienia przez Sądy obu instancji znaczenia poszczególnych zwrotów zawartych w charakterystyce pracy wskazanej pod tą pozycją załącznika (proces techniczny, poważna awaria, bezpieczeństwo publiczne) i ustalenia, że jako pracownik łączności na kolei ubezpieczony uczestniczył w procesie technicznym, zaś proces ten mógł spowodować awarię techniczną z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego, a nadto praca ta wymagała szczególnej sprawności psychofizycznej i wpływała na wcześniejsze zakończenie aktywności zawodowej, nie uznały zatrudnienia skarżącego na tym stanowisku za pracę o szczególnym charakterze. Przyczyną niezakwalifikowania pracy ubezpieczonego pod pozycję 14 załącznika nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych było stwierdzenie przez Sądy orzekające, że praca ta nie polegała na bezpośrednim sterowaniu wspomnianym procesem technicznym, albowiem stanowisko skarżącego określone symbolem R36 (czyli bezpośrednio związane z ruchem pociągów) nie jest wymienione w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 16 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu stanowisk bezpośrednio związanych z prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego i warunków, jakie powinny spełniać osoby zatrudnione na tych stanowiskach oraz prowadzący pojazdy kolejowe (Dz.U. Nr 212, poz. 2152 ze zm.), ani w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 30 grudnia 2014 r. w

sprawie pracowników zatrudnionych na stanowiskach bezpośrednio związanych z prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego oraz z prowadzeniem określonych rodzajów pojazdów kolejowych (Dz.U. z 2015 r., poz. 46), ani w rozporządzeniu Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 3 września 1999 r. w sprawie wykazu stanowisk bezpośrednio związanych z prowadzeniem ruchu na liniach kolejowych oraz warunków, jakie powinny spełniać osoby zatrudnione na tych stanowiskach oraz prowadzący pojazdy szynowe określa stanowiska pracy bezpośrednio związane z prowadzeniem ruchu kolejowego oraz warunki, jakie powinny spełniać zatrudnieni na tych stanowiskach pracy i zasady oceny zdolności fizycznych i psychicznych tych pracowników (Dz.U. z 1999 r. Nr 87, poz. 979).

Prawdą jest, że ustawodawca posługując się opisową (a nie stanowiskową) metodą charakterystyki prac wymienionych pod pozycją 14 załącznika nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych, nie tylko nie wyjaśnił znaczenia użytych w tym przepisie pojęć, ale także nie odesłał w tej materii do innych aktów prawnych, zarówno rangi ustawowej, jak i aktów wykonawczych do ustaw, w tym aktów z zakresu innych gałęzi prawa niż prawo ubezpieczeń społecznych. Powołane wyżej rozporządzenia resortowe nie mogą zatem mieć decydującego znaczenia dla kwalifikacji konkretnego stanowiska pracowniczego z punktu widzenia ustawy o emeryturach pomostowych i będących jej integralną częścią wykazów prac w szczególnych warunkach i o szczególnym charakterze. Mogą być one jedynie pomocne przy wyjaśnianiu kwestii charakteru danej pracy i warunków jej wykonywania. Przypisane tymże rozporządzeniom wykonawczym decydującej roli w kwalifikacji konkretnego stanowiska pracy na kolei, jako pracy o szczególnym charakterze w rozumieniu pozycji 14 załącznika nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych, budzi wątpliwości także z innego powodu.

Godzi się zauważyć, że w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 3 września 1999 r. w sprawie wykazu stanowisk bezpośrednio związanych z prowadzeniem ruchu na liniach kolejowych oraz warunków, jakie powinny spełniać osoby zatrudnione na tych stanowiskach oraz prowadzący pojazdy szynowe, wymieniono stanowiska: dyżurnego ruchu, nastawniczego, zwrotniczego, kierownika pociągu, ustawiacza, manewrowego, montera urządzeń sterowania ruchem kolejowym, toromistrza, dróżnika

przejazdowego, maszynisty pojazdów trakcyjnych, kierowcy lokomotywy spalinowej do 300 KM, kierowcy drezyny i wózka motorowego, maszynisty wieloczynnościowych i ciężkich maszyn robót budowlanych. Z kolei w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 16 sierpnia 2004 r. w sprawie wykazu stanowisk bezpośrednio związanych z prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego i warunków, jakie powinny spełniać osoby zatrudnione na tych stanowiskach oraz prowadzący pojazdy kolejowe, wskazano (jako stanowiska bezpośrednio związane z prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego oraz prowadzących pojazdy kolejowe) stanowiska: dyżurnego ruchu, nastawniczego, zwrotniczego, kierownika pociągu, ustawiacza, manewrowego, rewidenta taboru, automatyka, toromistrza, mostowniczego, dróżnika obchodowego, dróżnika przejazdowego, pomocnika maszynisty pojazdów trakcyjnych, maszynistę pojazdów trakcyjnych, maszynistę zakładowego, kierowcę lokomotywy spalinowej o mocy do 300 KM, kierowcę drezyny i wózka motorowego oraz maszynistę wieloczynnościowych i ciężkich maszyn do kolejowych robót budowlanych i kolejowej sieci trakcyjnej. Wreszcie w załączniku nr 1 do rozporządzenia Ministra Infrastruktury i rozwoju z dnia 30 grudnia 2014 r. w sprawie pracowników zatrudnionych na stanowiskach bezpośrednio związanych z prowadzeniem i bezpieczeństwem ruchu kolejowego oraz z prowadzeniem określonych rodzajów pojazdów kolejowych, figurują stanowiska: dyżurnego ruchu, nastawniczego, kierownika pociągu, ustawiacza, manewrowego, rewidenta taboru, automatyka, toromistrza, dróżnika przejazdowego, prowadzącego pociągi lub pojazdy kolejowe, pomocnika maszynisty pojazdów trakcyjnych.

Wypada podkreślić, że większość stanowisk wskazanych w powyższych aktach wykonawczych wymienionych jest również w załączniku nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych, tyle że pod innymi pozycjami, a mianowicie pod pozycją 5 (maszynista pojazdów trakcyjnych, pomocnik maszynisty pojazdów trakcyjnych, maszynista zakładowy, maszynista wieloczynnościowych i ciężkich maszyn do kolejowych robót budowlanych i kolejowej sieci trakcyjnej, kierowca lokomotywy spalinowej o mocy do 300 KM) lub pozycją 6 (dyżurny ruchu, nastawniczy, manewrowy, ustawiacz, zwrotniczy, rewident taboru), zatem prace te nie podlegają kwalifikacji pod pozycję 14 załącznika. Trudno bowiem zakładać, aby

racjonalny ustawodawca dopuszczał możliwość zaliczenia tej samej pracy do prac w szczególnych warunkach lub o szczególnym charakterze z punktu widzenia dwóch lub więcej pozycji załącznika. W przypadku pozycji 14 załącznika nr 2 chodzi zatem o inne - niż wymienione we wspomnianych rozporządzeniach resortowych i jednocześnie pod pozycjami 5 i 6 załącznika nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych - stanowiska pracy odpowiadające wymaganiom wskazanym w tym przepisie.

Wobec wątpliwości co do rzeczywistego charakteru pracy ubezpieczonego Sąd pierwszej instancji słusznie zasięgnął opinii biegłego z dziedziny bezpieczeństwa transportu kolejowego. Zdaniem biegłego było - na podstawie posiadanej wiedzy specjalnej z zakresu organizacji pracy na kolei oraz realiów wykonywania zatrudnienia na konkretnych stanowiskach - wyjaśnienie, czy praca ubezpieczonego na stanowisku montera łączności wpisywała się w proces techniczny i to taki, który mógł spowodować awarię techniczną z poważnymi skutkami dla bezpieczeństwa publicznego, a jeśli tak, to czy praca ta polegała na bezpośrednim sterowaniu owym procesem. To właśnie bezpośrednie sterowanie tego rodzaju procesami wymagała bowiem szczególnej odpowiedzialności oraz szczególnej sprawności psychofizycznej, a możliwość należytego wykonywania tego rodzaju pracy w sposób niezagrożący bezpieczeństwu publicznemu, w tym zdrowiu lub życiu innych osób, zmniejsza się przed osiągnięciem wieku emerytalnego na skutek pogorszenia się sprawności psychofizycznej, związanego z procesem starzenia się. Dopiero pozytywna odpowiedź na wszystkie powyższe pytania pozwalałaby na uznanie pracy skarżącego za pracę o szczególnym charakterze w rozumieniu pozycji 14 załącznika nr 2 do ustawy o emeryturach pomostowych w związku z art. 3 ust. 3 tej ustawy.

Sporządzona w toku procesu opinia biegłego, a także poczynione na jej podstawie ustalenia faktyczne Sądów obu instancji są w tej mierze niespójne i niekonsekwentne. Ostateczna ocena charakteru pracy ubezpieczonego dokonana głównie przez pryzmat wspomnianych rozporządzeń resortowych nie pozwala na rzetelne wyjaśnienie wszystkich okoliczności i poczynienie ustaleń koniecznych dla właściwej subsumcji prawa materialnego mającego zastosowanie do rozstrzygnięcia sporu o prawo skarżącego do emerytury pomostowej.

Mając na uwadze powyższe, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzeczono jak w sentencji wyroku.